

נובוגרודוק

(פולנית: Nowogrodek; רוסית: Novogrudok). עיירה בבילורוסיה. בין שתי מלחמות-העולם – בתחום פולין העצמאית. בספטמבר 1939 נכבשה בידי הצבא האדום וסופחה לברית-המועצות. יהודים ישבו בה למן המאה ה-16, ובסוף המאה ה-19 הוקמה בה ישיבה נודעת. ערב מלחמת-העולם השנייה ישבו בה כ-7,000 יהודים.

ב-3 ביולי 1941 כבשו הגרמנים את נ', וכעבור שלושה ימים הוציאו להורג 150 משכילים יהודים. ב-11 ביולי נרצחו עוד 50 יהודים. באקציה ב-8 בדצמבר 1941 רצחו הגרמנים 4,000 יהודים, ובהם חברי היודנרט שהוקם בעיירה. באקציה השתתפה יחידה של הורמכט.

אחרי האקציה הובאו לנ' אלפי יהודים מן העיירות הסמוכות: איביניץ (Ivenets), נליבוקי (Naliboki), רובז'ביץ' (Rubezhevichi), קרליץ' (Korelichi) ולובץ' (Lubach). הגטו שהוקם בנ' חולק לשלושה חלקים: א. בנייני בית-המשפט (שבהם רוכזו בעלי-המקצוע); ב. איזור פרסייקה (Pereseika); ג. איזור בית-הספר, נאזארטאנק.

ב-8 באוגוסט 1942 ערכו הגרמנים אקציה שנייה, ובה רצחו כ-2,500 יהודים מאיזור ג. באקציה שלישית, ב-4 בפברואר 1943, רצחו את כול היהודים שבאיזור ב (פרסייקה). איזור א, שבו היו בעלי-המקצוע, הפך למחנה עבודה. ב-7 במאי 1943 ערכו הגרמנים אקציה רביעית, ורצחו את תושבי בנייני בית-המשפט פרט לכ-230 יהודים שהושארו בחיים. לשרידי היהודים בנ' הגיעו שמועות על פעילות פרטיזנים באיזור, ממכתבים ששלחו להם האחים בילסקי ובהם קריאה לצאת ליער. בקיץ 1942 גברה הבריחה ליער. לקבוצות מחתרת בגטו נ' היו קשרים עם ארגון המחתרת הפולני 'ארמיה קריובה'.

בספטמבר 1942 יזם ד"ר קאגאן, איש פועלי-ציון (ימין) שלפני המלחמה חי בברנוביץ' (Baranovich), כנס של נציגי תנועות-הנוער וכן בלתי-מפלגתיים, והציע התקוממות חמושה, ואחריה – בריחה ליער. הוא מונה למפקד, עובדה תוכנית מפורטת, נאגר נשק ונקבע מועד להתקוממות, 15 באפריל 1943. ביום המיועד נרתעו היוזמים, בעיקר בגלל התנגדותו החריפה של חלק גדול מיהודי הגטו. במקום זאת יזמו ד"ר קאגאן, ברל יוסלביץ', דבורצקי ונתן סוחארסקי, חפירת מנהרה: 80 ס"מ גובהה, 60 ס"מ רוחבה, 1.5 מ' עומקה ו-250 מטרים – אורכה. ב-26 בספטמבר 1943 ברחו 223 יהודים. ברם, מחמת החשיכה טעו רבים מן הבורחים, רצו הישר אל גדר התיל של המחנה, המשמר הגרמני פתח עליהם באש ו-120 יהודים, ביניהם יוזמי המנהרה, נהרגו. כ-100 יהודים הגיעו אל הפרטיזנים, ליחידת בילסקי וליחידות פרטיזנים אחרות.